

DESPRE SEMNIFICAȚIA ȘI ORIGINILE REPREZENTĂRII PROCESIUNII TRIUMFALE IMPERIALE PE MONEDELE DE LA NIKOPOLIS AD ISTRUM (MOESIA INFERIOR)

Corneliu Bogdan Nicolae BELDIANU*

Cuvinte-cheie: *Nikopolis ad Istrum, monedă, procesiune imperială triumfală, Septimius Severus.*

Keywords: *Nikopolis ad Istrum, coin, imperial triumphal procession, Septimius Severus.*

Rezumat: În vremea legatului L. Aurelius Gallus (201-204? p.Chr.), pe reversul unor emisiuni monetare de la Nikopolis ad Istrum (Moesia Inferior), bătute în numele împăraților Septimius Severus și Caracalla, apare ilustrată o procesiune triumfală imperială. Imaginea monetară redă o coadrigă (decorată cu o Nike/Victoria), ce poartă două personaje, iar în fața acesteia sunt schițate alte două personaje secundare. Deasupra cailor și a celor două personaje secundare este reprezentată o platformă pe care se află un trofeu cu doi captivi la bază. Întregul cortegiu triumfal este condus de Virtus, personificare a virtuților imperiale, care poartă un stindard (vexillum) și un pumnal lung (parazonium) sau un falus erect.

Care este semnificația acestui tip monetar? Cum a evoluat imagistica lui la Nikopolis ad Istrum? Care sunt originile și modelul acestei imagistici propagandistice romane? Sunt câteva întrebări legate de această temă monetară de la Nikopolis ad Istrum, cărora vom încerca să le găsim un răspuns în articolul nostru.

Abstract: *In time of legate L. Aurelius Gallus (201-204? AD), on the reverse of some monetary issues from Nikopolis ad Istrum (Lower Moesia), struck in the name of the emperors Septimius Severus and Caracalla, an imperial triumphal procession appears illustrated. The monetary image shows a quadriga (decorated with a Nike/Victoria), wearing two characters, in front of it are sketched two other secondary characters. Above the horses and the two secondary characters is illustrated a platform on which is a trophy with two captives at the base. The entire triumphal procession is led by Virtus,*

* Corneliu Bogdan Nicolae BELDIANU: Societatea Numismatică Română, București; e-mail: beldianub@yahoo.com

personification of the imperial virtues, who carries a banner (vexillum) and a long dagger (parazonium) or erect phallus.

What is the significance of this monetary type? How did his imagery evolve at Nikopolis ad Istrum? What are the origins and model of this Roman propaganda imagery? Are some questions related to this monetary theme from Nikopolis ad Istrum to which we will try to find an answer in our article.

Temele abordate pe reversul emisiunilor monetare ale orașelor grecești în epoca romană sunt de foarte multe ori surprinzătoare, iar absența cvasitotală a legendelor descriptive le conferă un plus de mister. În rândurile următoare ne vom opri asupra temei monetare „cortegiu triumfal imperial” ilustrată de emisiuni monetare ale orașului Nikopolis ad Istrum, începând din vremea împăratului Septimius Severus.

În vremea legatului L. Aurelius Gallus (201-204? p.Chr.)¹, la Nikopolis ad Istrum, sunt bătute două emisiuni monetare, pentru Septimius Severus² și Caracalla August³ (**Fig. 1-2**), ce împart același tip de revers, ilustrând un complex cortegiu triumfal imperial. Această imagine monetară merită o descriere amănunțită. Cortegiul, aflat în deplasare spre dreapta, este format din mai multe elemente. Principalul element îl reprezintă cvadriga în care se găsesc două personaje, unul dintre acestea ține un braț ridicat, într-o ipostază de „benediction”, iar celălalt își sprijină mâinile pe marginea atelajului. Între cvadrigă și coama cailor sunt ilustrate busturile altor două personaje, având capetele îndreptate în direcția de mers a procesiunii. Cvadriga este condusă de un soldat roman, ce ține capul întors către aceasta. Soldatul este reprezentat cu cască, purtând în mâna stângă un stindard (*vexillum*), iar în mâna dreaptă pare că poartă, în cazul unei monede din emisiunea monetară pentru Septimius Severus, un pumnal (*parazonium*). Alte monede, în special cele din emisiunea monetară pentru Caracalla, arată că pumnalul este, de fapt, un falus erect. Deasupra capetelor celor două personaje secundare, aflate în fața cvadrigii, se află o platformă pe care se găsește un trofeu (*tropeaum/tropaion*) compus dintr-o cască, două scuturi și o cuirasă așezate pe un trunchi de copac, iar la baza trofeului stau așezați doi captivi, cu mâinile legate la spate.

Acest tip monetar nikopolitan nu își găsește nici o analogie directă printre tipurile monetare oficiale romane folosite la monedele aflate în circulație, dar putem considera, fără teama de a greși, că el copiază reversului unui medalion roman emis pentru Marcus Aurelius. Descrierea acestui medalion, făcută de Francesco Gnechi, nu lasă nici o urmă de îndoială: „*Marco Aurelio e Lucio Vero quadriga lenta a destra, ornata di bassorilievi. Allato ai cavalli un vessillifero. Al secondo piano si vede un trofeo, appiedi del quale stanno due prigionieri, portato a spalle da quattro soldati*”⁴.

Descrierea reversului medalionului roman arată că imaginea ilustrată de acesta reprezintă, de fapt, suprapunerea a două teme consacrate ale artei romane.

¹ BOTEVA 1996, p. 242.

² PICK 1898, nr. 1327; HRISTOVA & JEKOV 2009, nr. 8.14.34.9-10.

³ HRISTOVA & JEKOV 2009, nr. 8.18.34.4; VARBANOV 2005, nr. 2431.

⁴ GNECCHI 1912, nr. 50, Tav. 63/1.

Prima dintre ele este cea a împăratului (Marcus Aurelius și Lucius Verus, în cazul de față) care se deplasează în cvadrigă ca *triumphator*, așa cum este reprezentat pe cupa din tezaurul de la Boscoreale ilustrând triumful lui Tiberius din anul 8/7 a.Chr.⁵ (Fig. 3), pe panoul din dreapta al Arcului lui Titus de la Roma⁶ (Fig. 4), pe reliefurile cancelariei ce-l ilustrează pe Marcus Aurelius în această ipostază sau pe panourile de pe arcul severilor de la Leptis Magna cu scena procesiunii triumfale⁷ (Fig. 5) etc. Cea de-a doua o constituie tema purtării trofeului în procesiune, pe care o întâlnim pe friza din templul lui Apollo Sosianus de la Roma, ilustrând triumful lui Octavian din anul 29 a.Chr.⁸ (Fig. 6), pe panoul din stânga al Arcului lui Titus de la Roma, redând purtarea în procesiune triumfală a prăzii luate din Ierusalim sau pe fragmentul de relief din colecția Ludovisi, ce prezintă triumful lui Lucius Verus sau (mai probabil) cel al lui Septimius Severus contra parților⁹ (Fig. 7). Această comasare, prin suprapunere, a două scene consacrate ale triumfului imperial în arta romană oficială, reprezintă fenomenul invers celui practicat uzual de arta monetară romană, care dezassemblează imagistica triumfului în mai multe elemente ușor recognoscibile. Tipurile monetare - „împărat în cvadrigă”, „trofeu cu captivi la bază”, „Virtus”, „Victoria” etc. - pot fi privite ca tot atâtea elemente componente ale unei procesiuni triumfale (Fig. 8).

Refolosirea, circa cincisprezece ani mai târziu, a matrițelor utilizate la emisiunile monetare nikopolitane de acest tip pentru Severus și Caracalla, la baterea de emisiuni monetare pentru Macrinus, aduce și o modificare a acestora la nivel compozițional, nu doar a legendei monetare. La o primă emisiune pentru Macrinus, unul din cele două personaje aflate în cvadrigă este transformat într-o Nike/Victoria înaripată¹⁰. În cazul unei a doua emisiuni monetare¹¹, cele două personaje din cvadrigă sunt contopite într-unul singur, iar celelalte două, care erau ilustrate între car și coama cailor, sunt șterse cu totul. Acum, platforma cu trofeul „se sprijină” doar pe capul cailor, iar echilibrul compoziției are de suferit.

Modificările operate la matrițele folosite pentru emisiunile bătute în numele lui Macrinus arată o conștientizare și un interes sporit pentru corectitudinea „politică” a imagisticii acestor emisiuni monetare. Transformarea și, în final, dispariția celor trei personaje din imaginea monetară inițială, ar putea indica o legătură între acestea și familia severiană (compusă din Septimius Severus, Iulia Domna, Caracalla și Geta), care poate fi numită chiar „tetrarhia severiană”, având în vedere titlurile și implicarea lor în conducerea statului.

Dar cine puteau fi cele patru personaje ilustrate inițial în cvadrigă și în fața ei? Cea mai apropiată, compozițional și temporal, imagine de tema monetară severiană nikopolitană se află pe frizele Arcului Severilor de la Leptis Magna (nordul Africii), monument ridicat cândva în jurul anilor 203-207 p.Chr.¹² Friza de

⁵ HANNESTAD 1989, I, p. 244.

⁶ SCHOLLMEYER 2007, p. 86-87.

⁷ HANNESTAD 1989, II, p. 218-220.

⁸ ZANKER 2012, p. 100-101.

⁹ Collezione Boncompagni Ludovisi, inv. 8640, Palazzo Altemps, Roma.

¹⁰ HRISTOVA & JEKOV 2009, nr. 8.23.34.3.

¹¹ HRISTOVA & JEKOV 2009, nr. 8.23.34.2.

¹² Pentru semnificația Arcului de la Leptis Magna și a reliefurilor ce-l decorează, a se vedea: HANNESTAD 1989, II, p. 215-225.

pe latura de nord-vest, ce înfățișează procesiunea triumfală, ilustrează în cvadrigă trei personaje: Augustii Septimius Severus și Caracalla, împreună cu Caesarul Geta. Însă, în cvadriga de pe emisiunea monetară nikopolitană, sunt doar două personaje.

O rară emisiune monetară romană oficială, cu valoarea de un as, din anul 204¹³, bătută pentru Caracalla, ilustrează Arcul Severilor de la baza colinei Capitoline din Roma¹⁴ (Fig. 9). Pe coama arcului este vizibil un atelaj tras de șase cai (o sestigă) în care se află două personaje. Legenda monetară (*ARCVS AVGG*) nu lasă nici o urmă de îndoială în privința celor două personaje din sestigă, cu toate că acestea abia se zăresc. Este vorba de cei doi Augusti: Septimius Severus și Caracalla. Prin urmare, în imaginea monetară de la Nikopolis, ar putea fi vorba de Septimius Severus și Caracalla în cvadrigă și de Iulia Domna și Geta în fața cvadrigii.

Imaginile publice „oficiale” ale Severilor din jurul anului 202 p.Chr. arată și o altă posibilă „schemă” a dispunerii membrilor familiei imperiale în ansamblul procesiunii. Pe tondoul de la Berlin Septimius Severus și Iulia Domna ocupă întreg spațiul acestuia, în fața lor se află Caesarul Geta și Augustul Caracalla, înălțimea lor nedepășind bustul părinților. Această dispunere, avându-i pe Septimius Severus și Iulia Domna în prim plan, iar pe Caracalla și Geta în plan secund, o întâlnim și în cazul unei emisiuni monetare oficiale romane cu valoarea de un *aureus*¹⁵ (Fig. 10). Pe aversul acesteia se află efigia împăratului Septimius Severus, iar pe revers se poate vedea, în centru, efigia Iuliei Domna, prezentată din față, flancată de efigiile afrontate ale lui Caracalla și Geta, care privesc către mama lor. Ca urmare, am putea considera că în cvadrigă s-ar afla Septimius Severus și Iulia Domna, iar în fața acesteia ar fi ilustrate siluetele tinerilor Caracalla și Geta. Dar oare aceasta a fost intenția inițială a artistului gravor? Ținând cont de corectitudinea politico-imagistică, ar fi putut fi reprezentați Augustul Caracalla și Caesarul Geta mergând pe jos în fața cvadrigii?

Răspunsul, oferit de toate monumentele similare, este negativ. Niciodată în arta romană un August sau un Caesar nu a fost ilustrat mergând pe lângă sau în fața carului triumfal. Deși spațiul aflat între car și coama cailor este frecvent ocupat de două personaje, lictorii purtători de fascii de pe vasul de la Boscoreale sau de pe reliefurile Arcului lui Titus de la Roma, purtători ai platformei pe medalionul lui Marcus Aurelius, niciodată nu sunt membri ai familiei imperiale. Prin urmare, în cele două personaje din fața carului, de pe emisiunile nikopolitane pentru Septimius Severus și Caracalla, trebuiesc văzuți doar purtătorii de trofeu de pe medalionul pentru Marcus Aurelius, care reprezintă modelul imagistic care a stat la baza emisiunilor nikopolitane. Economia spațiului monetar a făcut ca cei doi purtători de trofeu din fața platformei să nu mai apară pe emisiunile nikopolitane. Pe un flan monetar mai mic decât cel al medalioanelor a trebuit să fie îngrămădită aceeași imagine, la care se adaugă - în cazul emisiunilor nikopolitane - și o legendă monetară formată din mult mai multe cuvinte decât cea de pe medalionul lui Marcus Aurelius.

¹³ RIC IV/I, nr. 419.

¹⁴ BELDIANU 2021, p. 107-109.

¹⁵ RIC IV/I, nr. 181c; BMCRE V, nr. 380.

Interesant este faptul că la prima adaptare a matrițelor severiene nikopolitane la producția monetară pentru Macrinus, unul din personajele din cvadrigă este transformat într-o Nike/Victoria ce-l încoronează pe împărat, deși prezența a doi membri ai familiei imperiale în aceeași cvadrigă s-ar fi justificat, având în vedere faptul că Diadumenian este numit Caesar în luna mai a anului 217, iar apoi August în aceeași lună a anului 218. Dar adaptarea matriței nikopolitane s-a făcut în primă fază urmând modelul imagistic al emisiunilor monetare oficiale pentru acest împărat¹⁶, unde Macrinus apare în cvadrigă încoronat de zeița Victoria (Fig. 11).

A doua adaptare a matrițelor nikopolitane pare să se fi făcut fără discernământ. Ocupanții cvadrigii sunt contopiți într-o singură siluetă, iar cele două personaje din fața carului sunt efectiv îndepărtate. Ștergerea personajelor din fața carului reprezintă, cel mai probabil, o confuzie imagistică a gravurilor din vremea lui Macrinus, care nu au mai avut în fața ochilor modelul inițial al acestei teme monetare.

Medalionul pentru Marcus Aurelius, care ilustrează scena cortegiului triumfal, a cunoscut și versiuni pentru Lucius Verus. Medalioanele de acest tip pentru Lucius Verus¹⁷ prezintă diferențe compoziționale față de medalionul lui Marcus Aurelius, fiind ilustrat și un al treilea prizonier, poziția acestuia fiind în fața carului triumfal¹⁸, la fel ca în cazul celor două personaje de pe emisiunea nikopolitană (Fig. 12). Acest fapt constituie o dovadă în plus că cele două personaje aflate în fața carului de pe monedele nikopolitane nu puteau fi membri ai familiei imperiale, în iconografia romană oficială locul acela fiind destinat unor personaje ilustre, lictori, regi barbari (învinși), dar nu unor membri ai familiei imperiale. Înrudiri stilistice și direcția de deplasare a cortegiului (către stânga) arată că medalioanele pentru Lucius Verus au constituit modelul, sursa de inspirație, pentru medalioanele bătute în numele împăratului Commodus de orașul Mytilene, din insula Lesbos, și de orașul Assos, din Troas¹⁹.

La fel ca și în cazul Nikopolis-ului, Mytilene folosește această temă monetară pentru un timp îndelungat (Fig. 13). Primele medalioane de tip „cortegiu triumfal” sunt bătute de Mytilene în numele împăratului Commodus²⁰, pentru ca, circa douăzeci de ani mai târziu, tema cortegiului să reapară într-o imagistică

¹⁶ Emisiuni de denari (RIC IV/II, nr. 36) și ași (RIC IV/II, nr. 162; BMCRE V, nr. 134).

¹⁷ Este vorba de trei emisiuni de tip „cortegiu triumfal” pentru Lucius Verus (GNECCHI 1912, II, nr. 17-19, Tav. 73/2 și 74/4).

¹⁸ Descrierea medalionului la GNECCHI 1912, nr. 50, Tav. 63/1: „*Marco Aurelio e Lucio Vero in quadriga lenta a sinistra, preceduti da un soldato che porta uno stendardo e uno scudo. Al secondo piano si vede un trofeo, appiedi del quale sono due prigionieri, portato a spalle da quattro uomini e preceduti da un altro prigioniero*” și descrierea medalionului de același tip aflat în colecția The British Museum: „*Marcus Aurelius and Lucius Verus, each holding laurel-branch and sceptre, standing in triumphal quadriga, left, driven by Roma and preceded by a captive king, wearing tiara; in the background, a trophy supported by four soldiers and with two captives seated back-to-back at its base, their hands tied behind them*” (sursa: https://www.britishmuseum.org/collection/object/C_1844-0425-1628).

¹⁹ ZOGRAPH 1926, p. 69-70.

²⁰ BMC Ionia, pl. XLI, 9.

identică pe medalioane pentru Caracalla²¹, iar ulterior și pentru Severus Alexander²².

Din exemplele enumerate devine clar că nu ne aflăm în fața unei ilustrări monetare a unei vizite locale a unui împărat sau altul, ci în fața unei scheme compoziționale a propagandei imperiale romane. Acest fapt este confirmat și în cazul Arcului triumfal de la Leptis Magna, ale cărui frize „nu imortalizează nici un eveniment real, totul fiind doar o reprezentare generică a împăratului triumfător”²³, a familiei imperiale triumfătoare (n.n.).

De ce însă tema „cortegiu cu trofeu” apare doar pe monedele de la Nikopolis ad Istrum sau pe medalioanele de la Mytilene și Assos, este greu de spus. Ceața care învâluie mecanismul transmiterii imagisticii propagandistice standardizate romane, pare să fie de multe ori mult mai densă decât ne-am aștepta.

BIBLIOGRAFIE

BELDIANU 2021 – C. B. N. Beldianu, *Triumphal arches from Lower Moesia*, Caiete ARA 12 (2021), p. 107-114.

BMC Ionia – B. V. Head, *A Catalogue of the Greek Coins in The British Museum. Greek Coins of Ionia*, London, 1892.

BMCRE V – H. Mattingly, *Coins of The Roman Empire in The British Museum. V. Pertinax to Elagabalus*, London, 1950.

BOTEVA 1996 – D. Boteva, *Legati Augusti pro praetore Moesiae Inferioris A.D. 193-217/218*, ZPE 110 (1996), p. 239-247.

GNECCHI 1912 – F. Gnechi, *I Medaglioni romani*, Milano, 1912.

HANNESTAD 1989 – N. Hannestad, *Monumentele publice ale artei romane*, I-II, București, 1989.

HRISTOVA & JEKOV 2009 – N. Hristova, G. Jekov, *The coins of Moesia Inferior I-III c. A.C.-Nikopolis ad Istrum*, Blagoevgrad, 2009.

PICK 1898 – B. Pick, *Die Antiken Münzen Nord-Griechenlands. 1. Die Antiken Münzen von Dacien und Moesien*, Berlin, 1898.

RPC VI – D. Calomino, A. Burnett, *Roman Provincial Coinage. VI. From Elagabalus to Maximinus (AD 218-238)*, online (https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/browse?volume_id=11).

SCHOLLMMEYER 2007 – P. Schollmeyer, *La scultura romana*, Roma, 2007.

VARBANOV 2005 – I. Varbanov, *Greek imperial coins. I. Dacia, Moesia Superior, Moesia Inferior*, Bourgas, 2005.

ZANKER 2012 – P. Zanker, *Arte romana*, Bari, 2012.

ZOGRAPH 1926 – Al. Zograph, *Ein bronzemedailon von Assos*, ZfN 36 (1926), p. 68-72.

²¹ BMC Ionia, nr. 212-3.

²² RPC VI, nr. 4193, 4198 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/4193,4198>).

²³ HANNESTAD 1989, II, p. 220.

Sursa ilustrațiilor:

Fig. 1 - Monedă nicopolitană Septimius Severus (catalog online licitația nr. 156 „Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung”, din 05.03.2007, lot 1680), Caracalla (catalog online licitația nr. 107 „Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung”, din 02.04.2001, lot 297) și Macrinus (cataloge online licitația nr. 369 „Dr. Busso Peus Nachfolger” din 31.10.2001, lot 1232 și licitația nr. 20 „Roma Numismatics Limited”, din 29.10.2020, lot. 384).

Fig. 2 - Colaj din fotografii cu sursa precizată mai sus.

Fig. 3 - Sursă foto site-ul web www.suny.oneonta.edu/art-department, link direct: <http://employees.oneonta.edu/farberas/arth/arth209/augustus.html>, consultat la data de 17.08.2022.

Fig. 4 - Sursă foto site-ul web www.pinterest.com, consultat la data de 04.07.2022, fotografie încărcată de user-ul „Maria Dolores Fernandez”, link direct: <https://www.pinterest.com/pin/354799276863860570/>.

Fig. 5 - Sursă foto platforma web romeartlover.tripod.com, consultat la data de 06.07.2022, link direct: <https://romeartlover.tripod.com/Leptis1.html>.

Fig. 6 - Fotografie personală (Musei Capitolini).

Fig. 7 - Fotografie personală (Palazzo Altemps).

Fig. 8 - Colaj foto cu monede aflate în colecții private.

Fig. 9 - Fotografie a desenului aflată în „Collection of The Metropolitan Museum of Art”-New York; Accession Number: 58.648.2(43) - domeniu public (link direct: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/336145>) și foto monedă catalog online licitația nr. 266 „VAuctions”, din 07.07.2011, lot 211.

Fig. 10 - Fotografie a tondoului severian de la Altes Museum, Berlin. Sursă foto platforma wikimedia.org, domeniu public, user „Following Hadrian”. Monedă Septimius Severus, sursă foto catalogul de licitație online „Classical Numismatic Group, Inc.”, nr. 93, din 22.05.2013, lot. 1190.

Fig. 11 - Sursă foto catalogul licitației online nr. 106, „Numismatica Ars Classica NAC AG”, din 09.05.2018, lot. 998.

Fig. 12 - *apud* GNECCHI 1912, II, nr. 17-19, Tav. 73/2 și 74/4.

Fig. 13 - Medalion vândut de „Numismatica Ars Classica NAC AG”, la licitația nr. 100, lot. 1225. Link direct: <https://www.bidr.com/auctions/nac/browse?a=132&l=114768>.

**Fig. 1. Emisiunile monetare nikopolitane ilustrând tema cortegiului triumfal (Septimius Severus - stânga sus; Caracalla - dreapta sus și Macrinus - jos).
Fig. 1. The coins of Nikopolis ad Istrum depicting the triumphal procession (Septimius Severus - top left; Caracalla - top right and Macrinus - bottom).**

**Fig. 2. Cortegiu triumfal imperial pe reversul unor emisiuni monetare nikopolitane pentru Septimius Severus (stânga) și Macrinus (centru și dreapta).
Fig. 2. Imperial triumphal procession on the reverse of a Nikopolis ad Istrum coins for Septimius Severus (left) and Macrinus (centre and right).**

Fig. 3. Cupa din tezaurul de la Boscoreale ilustrând triumful lui Tiberius din anul 8/7 a.Chr.

Fig. 3. The cup from the Boscoreale treasury illustrating the triumph of Tiberius from the year 8/7 BC.

Fig. 4. Scena cortegiului triumfal cu cvadriga imperială pe Arcul lui Titus de la Roma.

Fig. 4. The scene of the triumphal procession with the imperial quadriga on the Arch of Titus in Rome.

Fig. 5. Cortegiul triumfal severian reprezentat pe Arcul de triumf de la Leptis Magna.

Fig. 5. The Severian triumphal procession depicted on the Triumphal Arch from Leptis Magna.

Fig. 6. Detaliu al frizei cu scena cortegiului triumfal din Templul lui Apollo Sosianus de la Roma.

Fig. 6. Detail of the frieze with the scene of the triumphal procession from the Temple of Apollo Sosianus in Rome.

Fig. 7. Fragment al unui relief istoric (Colecția Boncompagni Ludovisi).
 Fig. 7. *Fragment of a Historical Relief (Boncompagni Ludovisi Collection).*

Fig. 8. Tipuri de revers ale unor emisiuni monetare oficiale romane pentru Septimius Severus „comasate” în tema „cortegiu triumfal”.
 Fig. 8. *Reverse types of some official Roman coins for Septimius Severus “composed” in the “triumphal procession” theme.*

Fig. 9. Reconstituirea Arcului de triumf severian de la Roma (desen de Jan Goeree)
și emisiune monetară pentru Caracalla.

Fig. 9. *Reconstruction of the Severian Triumphal Arch in Rome (drawings by Jan Goeree) and monetary issue for Caracalla.*

Fig. 10. Tondoul de la Berlin și emisiune monetară din anul 202 p.Chr. care
ilustrează familia imperială.

Fig. 10. *Berlin tondo and coin issue from 202 AD depicting the imperial family.*

Fig. 11. As emis pentru Macrinus (și bătut la Roma) pe reversul căruia este ilustrat împăratul în cvadrigă încununat de zeița Victoria.
 Fig. 11. As issued for Macrinus (and minted in Rome) the reverse of which depicts the emperor in a quadriga crowned by the goddess Victoria.

Fig. 12. Medalioane de tip „cortegiu triumfal” pentru Lucius Verus.
 Fig. 12. "Triumphal procession" type medallions for Lucius Verus.

Fig. 13. Medaliaone pentru Commodus și Caracalla bătute la Lesbos Mytilene.
Fig. 13. Medallions for Commodus and Caracalla struck at Lesbos Mytilene.